

LICG HUISDIERENBIJSLUITER

DE HANDLEIDING VOOR HET HOUDEN VAN HUISDIEREN

Serie rassenbijsluiters

Border Collie

De Border Collie staat bekend als een actieve en slimme, goed te trainen hond. Dit, samen met zijn handzame maat, maakt dat het ras erg populair is. Toch is een Border Collie lang niet voor iedereen een geschikte hond: zijn gevoelige aard in combinatie met zijn fanatieke werklust kan tot problemen leiden als de hond niet de juiste begeleiding krijgt. De Border Collie heeft een sportieve, stabiele baas nodig die met hem wil werken en al enige ervaring heeft met honden.

Kies het juiste ras voor uw situatie: lees vóór het kopen eerst of de Border Collie het ras is dat u zoekt.

Lees ook de huisdierenbijsluiter Hond op www.licg.nl voor alle benodigde basisinformatie over honden.

Algemeen

De Border Collie komt oorspronkelijk uit het grensgebied (de 'border') tussen Schotland en Noord-Engeland. De eerste honden die veel weg hebben van de Border Collie zoals wij die nu kennen, leefden al aan het eind van de negentiende eeuw. Het ras is oorspronkelijk gefokt voor het drijven van schapen, en ook nu nog is de Border Collie in de eerste plaats een echte werkhond. Typerend voor de Border Collie is het met een laag gehouden kop staren naar het vee, eye genoemd. Border Collies zijn actieve en zeer intelligente honden die veel beweging maar ook mentale uitdaging nodig hebben. Het ras wordt ingedeeld bij rasgroep 1: 'Herdershonden en veedrijvers'. Border Collies worden gemiddeld twaalf tot veertien jaar oud.

Uiterlijk

De Border Collie is een atletisch gebouwde hond met een korte of matig lange vacht. De meeste Border Collies zijn zwart met wit maar in principe zijn alle kleuren toegestaan volgens de rasstandaard zolang wit niet overheerst. Enkele kleurvoorbeelden zijn zwart, bruin, blauw en rood met wit, driekleurig of blue merle (zwarte vlekken op een grijsblauwe ondergrond). De oren kunnen rechtop staan of de punt kan omlaag vallen. De staart wordt in rust laag gedragen en buigt aan het einde omhoog.

De gewenste schofthoogte (schouderhoogte) is bij reuen 53 centimeter, bij teven iets lager.

De volledige rasstandaard van de Border Collie kunt u vinden via de rasverenigingen. Op de website van de Raad van Beheer op Kynologisch Gebied in Nederland staan alle bij hen aangesloten rasverenigingen genoemd. De rasstandaard voor de Border Collie is niet voor elk land gelijk.

Karakter

De Border Collie is een enthousiaste, alerte hond. Van nature heeft deze schapendrijver een sterk drijfinstinct en een overvloed aan energie en uithoudingsvermogen. Bovendien is hij bovengemiddeld intelligent. Wanneer de Border Collie te weinig te doen heeft, kan dat leiden tot het 'drijven' of achtervolgen van andere huisdieren, voorbijgangers of zelfs auto's. Dat laatste zorgt er regelmatig voor dat Border Collies verongelukken en is dus iets om goed op te letten.

Border Collies die consequent opgevoed worden zijn over het algemeen vriendelijke honden die erg gehoorzaam zijn. Ze zijn bovendien gevoelig voor de stemming van de eigenaar en snel onder de indruk van bestraffende woorden. Veel Border Collies houden van aandacht en knuffels. Ze hebben soms de neiging zich aan één persoon te hechten.

Border Collies zijn niet altijd even geschikt voor een gezin met kleine kinderen. De hond kan de neiging hebben hen te gaan drijven, zeker als hij deze aanleg niet kwijt kan in andere activiteiten.

Border Collies hebben een eigenaar nodig die sportief en actief is en het leuk vindt om met de hond te werken en trainen. Ze moeten hun energie lichamelijk, maar vooral ook geestelijk kwijt kunnen. De Border Collie is geen hond om alleen als huishond te houden, maar heeft het nodig om, samen met zijn eigenaar, te werken. Dat kan ook in de vorm van een hondensport.

Er komen regelmatig Border Collies voor die nerveus en angstig zijn en soms angstagressie vertonen. Verantwoord fokken, een degelijke socialisatie en een goede manier van opvoeden kunnen dit vaak voorkomen. Het is dan ook belangrijk om bij het aanschaffen van een pup een goede fokker uit te kiezen.

Verzorging

De vacht van een Border Collie heeft niet veel verzorging nodig. U moet hem wel regelmatig borstelen en vooral letten op de plekken waar het haar langer is, zoals bij de oren en oksels en aan de achterpoten en staart. Kam dit uit zodat er geen klitten ontstaan.

Controleer de oren en maak eventueel de oorschelp schoon met een wattenschijfje (bij voorkeur geen watje i.v.m. losse pluisjes) als dat nodig is maar ga niet met watjes of wattenstaafjes in het oor zelf en gebruik geen cleaner zonder te overleggen met uw dierenarts. Eventueel overtollig haar vóór de ingang van de gehoorgang kan kortgeknipt worden zodat er voldoende lucht bij het oor kan. Trek geen haren uit de gehoorgang want dat kan beschadiging en ontstekingen geven, zeker bij honden die al eerder oorontsteking hebben gehad. Groeit er veel haar in het oor, vraag dan uw dierenarts om advies. Stinkende oren of veel schudden en krabben kunnen wijzen op een oorontsteking, ga dan naar de dierenarts.

Beweging en activiteiten

De Border Collie heeft veel energie en moet dan ook voldoende worden uitgelaten. Twee uur bewegen per dag is voor een gezonde, volwassen hond zeker nodig. Het is daarbij erg belangrijk voor de Border Collie om een actieve taak in direct contact met zijn baas uit te kunnen voeren. Alleen de dagelijkse wandelingen of balletjes gooien is niet genoeg. Een Border Collie moet zijn hersenen kunnen gebruiken. Training, speurspelletjes en allerlei oefeningen in huis houden de hond bezig en voorkomen dat hij zelf activiteiten gaat verzinnen. Krijgt hij niet genoeg activiteiten aangeboden, dan kan dit probleemgedrag uitlokken.

De Border Collie is een hond die erg geschikt is voor hondensporten zoals flyball, behendigheid en doggydance. Maar ook in gehoorzaamheidstrainingen kunt u met dit ras heel ver komen, zolang u het maar afwisselend genoeg houdt. Border Collies zijn geboren om schapen te hoeden. U kunt bij verschillende organisaties in Nederland cursussen schapen drijven volgen met uw hond. Een Border Collie mag niet te jong beginnen met trainen. De eerste oefeningen kunt u doen wanneer de hond tussen zeven maanden en een jaar oud is. Het is wel verstandig om uw hond al vroeg kennis te laten maken met schapen. Doe dit altijd met een professionele begeleider en zorg ervoor dat uw hond de basiscommando's kent.

Socialisatie en opvoeding

Border Collies moeten, net als alle honden, goed gesocialiseerd worden. Omdat het gevoelige honden zijn, bestaat de kans dat ze angstig gedrag gaan vertonen als ze niet op jonge leeftijd aan allerlei nieuwe dingen gewend zijn. Daar moet al bij de fokker mee begonnen zijn, maar eenmaal thuis zult u dit zeker moeten volhouden tot de Border Collie geestelijk volwassen is.

Bij de opvoeding is het belangrijk dat de hond leert om rust te nemen. Border Collies hebben van zichzelf de neiging om door te gaan, u zult de pup soms tot rust moeten dwingen. Een bench of ren kan daarbij een goede ondersteuning zijn, daarmee geeft u de hond een eigen, rustige plek waar hij niet gestoord wordt. Border Collies zijn gevoelig voor uw stem, te hard straffen of te lang doorgaan met straffen zorgt ervoor dat de hond angstig wordt. Leer uw Border Collie goed gedrag aan door dit direct te belonen.

Ook het drijven en de achtervolgingsdrift van de Border Collie moet goed onder controle worden gehouden, leer uw pup van jongs af aan waar hij wel en juist niet achteraan mag rennen.

Sommige Border Collies zijn slechte eters. Zorg er dan voor dat u een vast voerschema aanhoudt en de hond meer rust geeft.

Bij gehoorzaamheidstraining is het belangrijk om de oefeningen voldoende af te wisselen. Vanwege de hoge intelligentie van de border vindt hij training al snel saai worden. Wees consequent in uw opvoeding en onthoud dat een slimme hond ook ongewenst gedrag heel snel kan aanleren!

Ziekten en erfelijke aandoeningen

Bij elk ras kunnen erfelijke aandoeningen voorkomen. Volgens onderzoek van Universiteit Utrecht zijn voor de Nederlandse populatie Border Collies de belangrijkste erfelijke aandoeningen:

- Idiopathische epilepsie
- MDR1 gen mutatie

Bij epilepsie is er sprake van aanvalsgewijze, spontane ontladingen van elektriciteit in de hersenen. Een epileptische aanval of toeval kan verschillende vormen hebben. Als het gehele lichaam betrokken is, verkrampen de spieren, het dier valt om en kan schokken, kwijlen en urine en ontlasting laten lopen. De hond is tijdens de aanval buiten bewustzijn en voelt en hoort dus niets. Voor een aanval vertoont de hond vaak ander, onrustig gedrag, na afloop kan de hond gedesoriënteerd en 'wiebelig' zijn. Er zijn ook plaatselijke vormen van epilepsie, waarbij bijvoorbeeld een spiergroep begint te trillen of trekken of waarbij een dier kortdurend vreemd gedrag vertoont, zoals happen naar onzichtbare vliegen of voor zich uit staren zonder dat men contact met hem kan maken.

Epilepsie kan verschillende oorzaken hebben, maar bij de idiopathische vorm van epilepsie is er geen onderliggende verwonding of ziekte aan te wijzen. Erfelijke vormen van epilepsie treden meestal voor het derde levensjaar op. Bij oudere dieren is er meestal een niet-erfelijke oorzaak die later is ontstaan, zoals een hersentumor. Er zijn verschillende medicijnen die hierbij ingezet kunnen worden om de aanvallen onder controle te houden, met wisselend succes.

Een MDR1 gen mutatie is een afwijking in het MDR1 (ABCB1) gen, dat normaal gesproken codeert voor een eiwit (P-glycoproteïne, P-gp) dat onbekende stoffen de hersenen uit transporteert. Als dit eiwit ontbreekt, kunnen bepaalde geneesmiddelen zich ophopen in de hersenen. Dit geeft onder andere zenuwverschijnselen, kwijlen, braken en kan tot coma leiden. Ook is er meer risico op bijwerkingen van deze geneesmiddelen.

Ivermectine, een ontwormingsmiddel, is een bekend voorbeeld van een geneesmiddel dat zich kan ophopen in de hersenen van de hond met een MDR1 mutatie. Maar ook andere ontwormingsmiddelen en geneesmiddelen zoals bepaalde verdovingsmiddelen en pijnstillers en verschillende medicijnen tegen kanker kunnen een risico vormen. Er is een genetische test beschikbaar waarmee bepaald kan worden of een hond de mutatie heeft en dus overgevoelig is.

In sommige gevallen kunnen overigens ook honden (van alle rassen) zonder deze DNA-afwijking zo'n overgevoeligheid vertonen, door een combinatie van medicijnen of mogelijk door gebruik van bepaalde voedingssupplementen. Ook blijken Border Collies overgevoelig te kunnen reageren op vincristine, een medicijn tegen kanker, ook als ze géén afwijking in het MDR1-gen hebben. Blijf dus altijd oppassen met dergelijke geneesmiddelen, overleg het gebruik ervan met uw dierenarts.

Behalve deze aandoeningen zijn er volgens het onderzoek naar de Border Collie nog andere erfelijke aandoeningen die bij het ras van belang kunnen zijn, namelijk:

- Selectieve cobalamine malabsorptie (Imerslund-Gräsbeck syndrome, IGS)
- Congenitale doofheid

- Collie eye anomaly (CEA)
- Primaire lens luxatie
- Progressieve retina atrofie (PRA)

Selectieve cobalamine malabsorptie (Imerslund-Gräsbeck syndrome, IGS) is een aandoening waarbij de opname van cobalamine verstoord is. Cobalamine is vitamine B12 en speelt een rol bij onder andere de aanmaak van bloedcellen en de aanmaak van myeline in het zenuwstelsel. Om vitamine B12 uit de voeding op te nemen is een speciale stof nodig, intrinsic factor genoemd, die in het lichaam wordt gemaakt. Deze stof bindt zich aan de cobalamine en maakt het mogelijk dat de stof in de darmen wordt opgenomen in het bloed. Bij verstoring van die opname ontstaat er een tekort aan vitamine B12 in het lichaam. Symptomen ontstaan op jonge leeftijd en bestaan uit slecht groeien, weinig eetlust, bloedarmoede, zwakte, diarree, moeite met slikken, ontstoken tong en als er niet behandeld wordt op den duur ook zenuwverschijnselen die niet meer herstellen. De aandoening wordt behandeld met vitamine B12 injecties. Er is een genetische test om de aandoening op te sporen.

Congenitale doofheid is aangeboren doofheid die veroorzaakt kan worden door afwijkingen van het oor, de zenuwen of van de hersenen en vaak samenhangt met een bepaalde vachtkleur of aftekening. Bij de Border Collie kan aangeboren doofheid samenhangen met blauwe ogen of met merle ('tijger') kleuring.

Collie eye anomaly (CEA) is een ontwikkelingsstoornis van het oog. Bij een milde vorm hoeft dit geen klachten te geven, in ernstigere gevallen kan dit het zicht beperken of in enkele gevallen tot blindheid leiden. Er is een genetische test ontwikkeld, deze test echter maar een variant van CEA dus een klinisch onderzoek is altijd nodig. Door middel van oogonderzoek kan bij pups van 6 of 7 weken oud gekeken worden of en in welke mate de aandoening voorkomt. Dit is niet altijd even eenvoudig, bij merle honden is het minder makkelijk te zien.

Een primaire lens luxatie is een verplaatsing (luxatie) van de ooglens door het kapotgaan van de ophangbandjes. De lens kan bij luxatie de passage of de afvoer van het kamerwater in de oogbol blokkeren, met glaucoom (verhoogde oogdruk) tot gevolg. Glaucoom kan leiden tot het verloren gaan van het oog. Lensluxatie dient daarom als een spoedgeval te worden beschouwd.

Progressieve retina atrofie (PRA) is een oogaandoening waarbij de het netvlies (de retina) steeds verder wordt aangetast. Het netvlies bevat staafjes en kegeltjes die het gezichtsvermogen bepalen. In het geval van progressieve retina atrofie worden eerst de staafjes aangetast, wat als gevolg heeft dat de hond slechter ziet in schemerlicht. In een later stadium worden ook de kegeltjes aangetast waardoor uiteindelijk volledige blindheid ontstaat.

Overige oogaandoeningen die kunnen voorkomen:

- Distichiasis
- Cataract
- Goniodysgenese / Iridocorneale hoek abnormaliteit (ICAA)

Bij distichiasis staan er extra haartjes op de ooglidrand die het oog kunnen irriteren.

Cataract of grijze staar is een aandoening waarbij de ooglens troebel wordt.

Goniodysgenese/ICAA is een afwijking in de bouw van het oog waardoor de afvoer van vloeistoffen in het oog beperkt wordt. Daardoor kan glaucoom ontstaan, met als gevolg blindheid en pijn. Er bestaat een genetische test.

Oogaandoeningen worden getest via het ECVO protocol, een officieel oogonderzoek. Dit mag vanaf 18 maanden plaatsvinden. De uitslagen van stamboomhonden worden geregistreerd in de databank van de Raad van Beheer.

Daarnaast kunnen voorkomen:

- Early Adult Onset Deafness (EAOD)
- Raine Syndrome (RS)
- Heupdysplasie
- Border Collie Collapse
- Osteochondrosis dissecans (OCD) van het schoudergewricht

Bij Early Adult Onset Deafness (EAOD) begint het gehoor ongeveer rond de leeftijd van 3-5 jaar af te nemen. Er zijn meerdere DNA-varianten die verband houden met een verhoogd risico op deze aandoening. Er bestaat sinds kort wel een test, deze test op de 4 DNA-varianten die het hoogste risico lijken te geven. Dit geeft echter geen uitsluitsel over of de hond wel of geen doofheid zal gaan vertonen. Daarom is het belangrijk dat bij het fokken goed naar de familielijnen wordt gekeken en ouderdieren zorgvuldig bij elkaar uitgezocht worden.

Raine Syndrome (RS) is een aandoening waarbij het gebit van de hond te snel slijt doordat er onvoldoende mineralen zijn ingebouwd. Het glazuur wordt enigszins bruin en dof. Tand en kiezen kunnen heel kort afslijten waardoor het zenuwkanaal bloot komt te liggen en ze getrokken moeten worden. De ziekte erft recessief over; dragers van het afwijkende gen vertonen geen symptomen maar kunnen het gen wel doorgeven aan de jongen. Er is een DNA-test.

Bij heupdysplasie (HD) passen de heupkom en de heupkop niet goed in elkaar. Dit veroorzaakt schade in het gewricht. De aandoening heeft een erfelijke basis en wordt beïnvloed door omgevingsfactoren, zoals te snel groeien of overbelasting door verkeerd of te veel bewegen of overgewicht. Jonge dieren met heupdysplasie kunnen afwijkend lopen, plotselinge pijn krijgen in de achterpoten en heup en minder actief zijn vanwege de pijn. Vaak zijn de achterpoten en heupen minder sterk gespierd. Oudere dieren vertonen verschijnselen die passen bij artrose (gewrichtsslijtage), zoals startkreupelheid, moeilijk opstaan en pijnlijkheid na zware inspanning. Om gewrichtsklachten te voorkomen is een goede voeding en verantwoord bewegen belangrijk.

Bij Border collies kan de aandoening Border Collie Collapse voorkomen. Dit is een aandoening van het zenuwstelsel die optreedt bij intense activiteit, zoals fly-ball of behendigheidswedstrijden, schapenhoeden of apporteren. Het wordt vaker gezien bij warm weer. Symptomen zijn desoriëntatie, zwalkend lopen, de poten hoog optillen, opzij vallen, stijve poten, de poten laten slepen of de achterpoten laten kruisen als de hond zich omdraait. Doorgaans verdwijnen de verschijnselen na een half uurtje rust. De hond is vaak erg warm en hijgt. De aandoening is erfelijk, er is echter geen test voor omdat er veel genetische variaties zijn en veel genen bij betrokken zijn.

Osteochondrosis dissecans (OCD) is een aandoening waarbij stukjes kraakbeen loslaten in het schoudergewricht. Symptomen zijn pijn en kreupelheid aan één of beide voorpoten. Deze treden op vanaf een leeftijd van rond 6 maanden. Later ontstaat ook artrose (gewrichtsslijtage).

Bij het fokken mag nooit een merle hond met een andere merle hond gekruist worden; de nakomelingen kunnen dan namelijk blind, doof of steriel zijn.

De rasverenigingen verplichten fokkers om de ouderdieren te laten testen op heupdysplasie en via een ECVO onderzoek (bij RBCNL inclusief gonioscopie/ICAA onderzoek) op oogafwijkingen waaronder cataract, PRA, Collie Eye Anomalie en distichiasis. De RBCNL verplicht daarnaast ook tests op elleboogdysplasie en als de kans aanwezig is dat een Border Collie een Fantom Merle / Cryptic Merle is, is de fokker verplicht om een DNA test uit te voeren om dit uit te sluiten. Beide verenigingen sluiten bovendien dieren van de fok uit die lijden aan o.a. epilepsie, OCD en aangeboren doofheid en de RBCNL daarnaast ook dieren die lijden aan Border Collie Collapse of hyperthermie of die nerveus of agressief gedrag vertonen.

In de fokreglementen van de rasverenigingen kunt u de precieze fokregels nagaan en zien wanneer ouderdieren worden uitgesloten van de fok om erfelijke aandoeningen te voorkomen.

Meer uitleg over het onderzoek door Universiteit Utrecht naar erfelijke aandoeningen bij rashonden in Nederland vindt u op www.rashondengids.nl.

Benodigde ervaring

Border Collies zijn vanwege hun enorme energie, snelle leervermogen en gevoelige aard minder geschikt voor mensen die geen ervaring hebben met honden. Er is veel energie en tijd nodig om dagelijks met de Border Collie te werken, de hond is niet geschikt om alleen maar gezelschapshond te zijn. Zorg ervoor dat u zich van tevoren goed informeert, bijvoorbeeld via de rasverenigingen.

Aanschaf en kosten

Lees voor u een hond aanschaft het Praktisch document 'De aanschaf van een hond' op www.licg.nl.

Let goed op als u een Border Collie pup wilt aanschaffen. Pups die via de rasverenigingen worden aangeboden, zijn in elk geval gefokt volgens het fokreglement van de betreffende vereniging. Dat betekent dat de ouders zijn getest op een aantal erfelijke aandoeningen. U kunt altijd vragen naar de tests van de ouderdieren en of u de uitslagen mag inzien. Ook worden welzijnsregels gesteld aan de fokdieren, zoals een minimale en maximale leeftijd waarop de teef gedekt mag worden en een maximaal aantal nesten per teef.

Koopt u elders een pup, dan zult u zelf moeten vragen of er bij de ouders tests op erfelijke aandoeningen zijn gedaan en de uitslagen moeten bekijken. Daarmee maakt u de kans dat u een pup koopt met een erfelijke aandoening zo klein mogelijk. Van ouderdieren met stamboom kunt u de uitslagen van oogonderzoek en heupdysplasie-onderzoek ook nagaan op de website van de Raad van Beheer.

Van pups met een FCI-stamboom heeft u zekerheid over de afkomst van de pup, want sinds juni 2014 moet voor alle rassen voor het afgeven van stamboompapieren een DNA-test op afkomst worden gedaan.

Koop geen 'goedkope' pups via internet of handelaars die allerlei rassen verkopen of veel nesten tegelijk hebben. Deze zijn vaak niet goed gesocialiseerd, de ouderdieren zijn lang niet altijd getest op erfelijke aandoeningen en u loopt daardoor het risico dat u op termijn alsnog veel geld kwijt bent aan medische kosten of gedragstherapie.

Gebruik de puppy-checklist van het LICG om u te helpen beoordelen of bij u een betrouwbaar adres koopt.

Zoekt u een volwassen Border Collie, dan kunnen de rasverenigingen bemiddelen bij herplaatsing. U kunt ook bij een asiel terecht.

Het chippen en registreren van honden is verplicht. Pups moeten geregistreerd zijn op naam van de fokker. Honden uit het buitenland moeten geregistreerd zijn op naam van de importeur. Honden die herplaatst worden moeten geregistreerd zijn op naam van de vorige eigenaar. Vraag altijd om een registratiebewijs. Elke hond die na 1 november 2021 geboren of geïmporteerd is of van eigenaar wisselt moet bovendien een EU-dierenpaspoort hebben. Krijgt u een hond aangeboden die niet gechipt is, niet geregistreerd is op naam van de verkoper of geen EU-dierenpaspoort heeft, dan houdt de verkoper zich niet aan de wet. Koop de hond niet, want dan bent u zelf ook in

overtreding! U bent verplicht de registratie binnen twee weken na aanschaf op uw naam te zetten via één van de aangewezen portalen. Houd de registratie steeds up-to-date. Meer informatie vindt u op www.chipjedier.nl. Lees daar ook hoe u de registratie moet regelen als u zelf een pup wilt importeren.

Een Border Collie pup met FCI-stamboom kost gemiddeld tussen 1000 en 1500 euro. Daarnaast bent u geld kwijt voor benodigdheden zoals een mand, riem, etensbakken en borstels. Kosten voor voeding zijn mede afhankelijk van welk type voer u kiest, maar reken op ruim 25 euro per maand.

De tarieven van de hondenbelasting variëren per gemeente. Denk ook aan de kosten van de puppycursus en vervolgcursussen of hondensport.

Houd rekening met terugkerende dierenartskosten zoals entingen, ontworming en behandeling tegen vlooiën. Denk daarnaast aan eventuele castratiekosten. Deze zijn mede afhankelijk van het gewicht van uw hond en zijn voor teven hoger dan voor reuen. Informeer vooraf naar dergelijke kosten bij uw dierenarts. Daarnaast kunt u voor kosten komen te staan als uw Border Collie onverhoopt ziek wordt. Voor (onverwachte) dierenartskosten kunt u een ziektekostenverzekering afsluiten.

Bijzonderheden

- Border Collies staan bekend als zeer intelligente honden, maar realiseer u dat dit ook een nadeel kan zijn. Verdiep u voor u een Border Collie aanschaf in de manier waarop honden leren, zodat uw hond u niet te slim af is!

Het Landelijk InformatieCentrum Gezelschapsdieren biedt onafhankelijke en betrouwbare informatie over het houden van huisdieren.

Versie: mei 2023

©LICG

Kijk voor de meest recente informatie op www.licg.nl